

Dr Svetlana Đuričić,
sudija – predsednik Krivičnog odeljenja
Višeg suda u Sremskoj Mitrovici

KRIMINALITET I KAZNENA POLITIKA*

SAŽETAK: U suzbijanju i sprečavanju kriminaliteta uopšte, jedan od segmenata je i kaznena politika. Međutim, propisivanjem strogih kazni, podizanjem posebnog minimuma i maksimuma neće se smanjiti kriminalitet. Posebno se to neće učiniti propisivanjem zabrane ublaženja kazne zatvora za najteža krivična dela.

Naime, moraju se lečiti uzroci kriminaliteta, a to su: ekonomski, socijalni, politički, migracija stanovništva, nezaposlenost i dr. Time se bavi etiologija, kao grana kriminologije. Kriminalitet je „bolest društva” i da bi se bolest lečila, moraju se sagledati njeni uzroci.

Ovaj rad je pokušaj da se skrene pažnja na suštinu problema jer se često „populistički” govori o porastu kriminaliteta i „blagim kaznama” koje odmeravaju sudovi, što je u suprotnosti sa doktrinernim principima i sudskoj praksi.

Gljučne reči: kriminalitet, kazna, kriminologija, etiologija, kaznena politika, svrha kažnjavanja, specijalna prevencija, generalna prevencija

Kriminalitet predstavlja složenu društvenu pojavu koja postoji u svim oblicima društva. Svako od tih društava inkriminiše u svojim pozitivno pravnim propisima određene aktivnosti, kojima organi „javne vlasti” pridaju karakter društveno opasne aktivnosti i predviđaju sankcije za njihovu povredu. Pri tome se angažuju mnogi posebni državni organi i institucije koji preduzimaju razne represivne i preventivne mere u borbi protiv kriminaliteta, koji su pozvani da otkrivaju krivična dela i njihove izvršioce, da ih krivično progone,

---

* Rad primljen 29. 9. 2016. godine.

isleđuju i presuđuju, kao i da izvršavaju izrečene krivične sankcije. Ali, uprkos tome, dolazi do vršenja raznih krivičnih dela, ili, tačnije rečeno, do ostvarivanja kriminalne prakse u raznim pojavnim oblicima.

Ovo znači da se izvor kriminalne aktivnosti nalazi van stvarne moći organa koji donose pozitivno pravne inkriminacije i onih organa koji se po svojoj oficijelnoj dužnosti bave gonjenjem i suzbijanjem kriminaliteta i s toga ne treba očekivati od njih da reše ovaj društveni problem.

Kriminalitet je društvena pojava koja na razne načine ispoljava negativna dejstva i ostavlja štetne posledice u društvenom smislu.¹ Negativno dejstvo se manifestuje, u prvom redu protiv materijalnih vrednosti dobara koje stvara društvo u toku svog razvitka. Radi se o ljudskim dobrima sa materijalnim sadržajem i suštinom koja često postaju objekat napada od strane kriminalne delatnosti. Pored ovih materijalnih dobara, kao objekat napada kriminalne delatnosti, dolaze pod udar ličnost i njen integritet, kao i one vrednosti koje nisu materijalno određene, a koje se smatraju kao društvene vrednosti i dobra sa stanovišta normalnih shvatanja u datoj društvenoj sredini. Tu spadaju: čast, poštenje, ugled i slična moralna dobra čoveka koja se javljaju kao proizvod njegovih uslova razvitka. Takođe, tu spadaju i razne političke, kulturne i druge društvene vrednosti, koje društvo stvara u procesu svog razvitka. Na svim ovim dobrima i vrednostima, kada dođu pod udar kriminalne aktivnosti, ta aktivnost ostavlja negativne i rušilačke posledice.

Kao posebna društvena pojava kriminalitet ima svoje korene, uzroke, svoju istoriju i ispoljava određeni uticaj, u zavisnosti od okolnosti i prilika, u raznim sferama života – ekonomskoj političkoj, pravnoj, moralnoj, kulturnoj. Zbog toga kriminalitet, kao veoma složenu društvenu pojavu, kako u fenomenološkom, tako i u etiološkom pogledu, treba izučavati sa raznih aspekata i složenih uticaja niza faktora i okolnosti. Ta se činjenica ne sme ispustiti iz vida prilikom njegove etiološke analize i osvetljavanja. Uprošćavanje u bilo kom smislu vodilo bi do neadekvatnih zaključaka, nerazumevanja i iskrivljivanja ove pojave, što bi moralo imati negativne posledice i na području same kriminalne politike.

ETIOLOGIJA KRIMINALITETA

Etiologija kriminaliteta ima dva područja koja su organski povezana. Jedno se odnosi na izučavanje kriminaliteta iz ugla određene društvene strukture i kulture, određenih uslova života, delovanja raznih kriminogenih faktora, uticaja raznih shvatanja o vrednostima i sukobima vrednosti i drugih sličnih pitanja. To je **egzogeni etiologija**.

---

¹ M. Milutinović, *Kriminologija*, Savremena administracija, Beograd, 1988, 255.

Drugo područje proučava proces formiranja ličnosti za vršenje delinkvencije i kriminalne aktivnosti, ili, tačnije rečeno, proces „kriminalizacije”, koji treba da nas uvede u saznanje zašto pojedina lica vrše krivična dela, kako određeni uslovi u datoj kulturi čine od njih prestupnike i kriminalce. U okviru njega se izučavaju uticaji ličnih elemenata i svojstava na kriminalno ponašanje. To je područje tzv. **endogene etiologije**. Neki pisci² nazivaju prvo područje apstraktnim, jer se odnosi na opšta teorijska pitanja, a drugo konkretnim, jer se bavi izučavanjem procesa „kriminalizacije” određenih lica.

DRUŠTVENA REAKCIJA NA KRIMINALNO PONAŠANJE

Poznato je da su ponašanja kojima se krše društvene norme oduvek izazivala, određenu društvenu reakciju. Ta reakcija je bila negativna, osuđujuća. Sva društva, pa i najstarija, smatrala su takva ponašanja društveno štetnim i opasnim, pa su ih stoga osuđivala i nastojala da ih suzbiju. Ta opasnost se ispoljavala, pre svega, u odnosu na društvenu zajednicu, osnovne vrednosti na kojima ona počiva, a samim tim i na članove zajednice koji uživaju te vrednosti. Zbog toga se za njih kaže da, po svom karakteru, „stimulišu” društvenu reakciju koja se manifestuje u raznim pojavnim oblicima i različitim stepenima intenziteta, od individualnog neodobravanja, do opšte osude i kažnjavanja.

U primitivnim zajednicama težište brige leži na zajednici, a ne na pojedincu. Pojedinaac u potpunosti pripada zajednici. Njegova ličnost se ne uzima u obzir, ona ne dolazi bitnije do izražaja, pa s toga nije bitna ni na planu odgovornosti.³ Namera prestupnika nije uzimana u obzir, pa ni odgovornost nije mogla biti individualizirana i lična.

U kasnijim društvima, s pojavom klasne istorije dolazi do promene u karakteru društvene reakcije na društveno opasna ponašanja. U njima dolazi do veće diferencijacije i individualizacije zajednice, u kojima se ličnost sve više oslobađa od patrijarhalnih i plemenskih zapovesti, normi i standarda ponašanja. U tom procesu jača uloga i položaj ličnosti, te s toga do izražaja više dolazi briga za sopstveni život i njegovu bezbednost, a bojazan za društvenu zajednicu se dopunjuje novim elementima. Adekvatno tome, dolazi do bitne promene u sistemu odgovornosti, koja se prenosi na ličnost prestupnika i tako reći do „individualizacije”.

Istovremeno s procesom individualizacije odgovornosti i njene orijentacije na izvršioca krivičnog dela, dolazi do normiranja i regulisanja te odgovorno-

---

² D. J. Newman: „Legal Norms and Criminological Definition”, objavljeno u *Sociology of Crime*, 55, 56.

³ M. Milutinović: *Penologija*, Savremena administracija, Beograd, 1988, 4.

sti od strane države, kao ustanove javne vlasti. Tako je tekao proces od „privatne i plemenske osvete i pravde”, do „javne pravde” i „javnog pravosuđa”, do pojave kaznene reakcije, što u svakom slučaju predstavlja veliko dostignuće u ljudskoj kulturi.

Počev od donošenja prvih kodeksa, kazne su bile veoma okrutne i surove. To je i razumljivo ako se polazi od odmazde kao svrhe kažnjavanja, ako se pričinjavanje telesnog i duševnog bola smatra ciljem izvršenja kazne. Ovakvo stanje je trajalo manje-više do uvođenja kazne lišenja slobode u sistem kažnjavanja, kada se postavlja osnovni problem u vezi sa izvršenjem ove kazne, pa se javljaju praktično i prve misli o nauci koja bi se bavila problemom izvršenja kazne.

Represivna koncepcija u kaznenoj politici je dolazila sve više pod udar kritike. Ta kritika je dobila intenzivniji oblik, naročito posle Drugog svetskog rata, sa školom društvene odbrane. Tome je osobito doprineo ubrzani razvoj nauke, posebno psihologije i socijalne psihologije.

Osnovni cilj koji se postavlja u savremenoj penološkoj teoriji i praksi sastoji se u osposobljavanju izvršilaca krivičnih dela da poštuju društvene vrednosti i norme, da se stvaralački ponašaju u društvenom životu i da tako postanu korisni članovi društva. Stoga je svrha kažnjavanja, propisana čl. 42. KZ, prevashodno preventivnog karaktera u smislu sprečavanja učinioca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela, a tek u drugi plan se stavlja generalna prevencija, odnosno uticanje na druge da ne čine krivična dela i izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona.

Ličnost onoga koji je načinio neku grešku, koji je prekršio bilo koje zakonsko pravilo, zaslužuje posebnu pažnju, posebnu analizu. Ovde nije reč samo o praštanju, mada je s njim tesno povezano, već je reč pre svega o samom kažnjavanju. Naime, da bi jedna kazna ostvarila svoju svrhu, ona mora biti takva da odgovara ličnosti učinioca krivičnog dela.⁴ Individualizacija kažnjavanja se oslanja na prethodno upoznavanje ličnosti učinioca. Jednostavno rečeno, upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog dela je nužna pretpostavka individualizacije kažnjavanja.

Individualizacija kazne se ostvaruje u postupku njenog sudskog odmeravanja, što ukazuje na veoma značajnu ulogu suda u realizaciji ovog principa i na potrebu da sud, u granicama zakonskih mogućnosti za individualizaciju, raspoláže i određenom slobodom odlučivanja. Ta sloboda odlučivanja je ograničena, posebno propisivanjem zabrane ublaženja kazne za određena krivična dela, kao što je propisano čl. 57. st. 2. KZ, a sve sa ciljem da bi se smanjio broj izvršenja teških krivičnih dela, što se sigurno ne može učiniti na ovaj način, imajući u vidu etiologiju kriminaliteta.

---

⁴ J. Ćirić: *Praštanje i kažnjavanje*, Međunarodni naučni tematski skup – Krivične i prekršajne sankcije i mere, Palić, 2016, 31.

PODACI SUDSKE PRAKSE

Za krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 246. st. 1. KZ je u 2015. godini, pred Višim sudom u Sremskoj Mitrovici izrečena je ukupno 51 kazna zatvora, od ukupno 55 osuđujućih presuda, jer su 4 prekvalifikovane na krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz čl. 246a, pa su izrečene 4 novčane kazne, dok je bilo 2 oslobađajuće presude.

Na području Višeg suda u Sremskoj Mitrovici u 2015. godini je ukupno (za sva krivična dela) izrečeno 104 kazne zatvora, 5 novčanih kazni i 7 uslovnih osuda (podaci VJT u Sremskoj Mitrovici za 2015. godinu), što sve ukazuje da, iako je čl. 57. st. 2. KZ propisano da se ne može ublažiti propisana kazna zatvora za krivično delo iz čl. 246. st. 1. KZ ispod posebnog minimuma od 3 godine, broj tih krivičnih dela nije smanjen, već je, naprotiv, u porastu. Pre svega zbog toga što se u blizini nalaze granični prelazi, posebno „Batrovići”, kao značajan put za trgovinu narkoticima iz zemalja istočne Evrope, Kosova, pa dalje u zemlje zapadne Evrope, a sve radi sticanja novčanih sredstava jer je trgovina narkoticima veoma plaćena, što je pokazatelj da se ni ovo krivično delo ne može suzbijati samo strogom kaznenom politikom, već da se moraju rešavati uzroci vršenja tog krivičnog dela, koji su kompleksni.

Kada je reč o kaznenoj politici na nivou Republike Srbije, kod strukture kazne zatvora izrečenih osuđenim licima treba istaći da kratke kazne lišenja slobode (do 6 meseci), čine nešto manje od polovine (44,2 %), a ako se pod takve podvode sve kazne kod kojih lišenje slobode iznosi manje od godinu dana, onda ih je više od 2/3 (68,5 %). Dugotrajne kazne zatvora čine 167. deo svih izrečenih kazni ove vrste (0,6 %)⁵.

Treba istaći da je u Srbiji zabeležen trend opadanja primene uslovne osude i novčane kazne, dok raste primena kazne zatvora. Sudovi manje izriču uslovnu osudu jer su i limitirani odredbom čl. 66. st. 3. KZ budući da se uslovna osuda ne može izreći učiniocu ako nije proteklo više od 5 godina od pravosnažnosti osude kojom mu je izrečena kazna zatvora za umišljajno krivično delo. Ovo je dobro zakonsko rešenje, imajući u vidu da su sudovi pre te zakonske odredbe neopravdano izricali uslovne osude učiniocima krivičnih dela koji su prethodno već imali izrečene uslovne osude, koje nisu delovale na njih da više ne čine krivična dela.

Što se tiče novčane kazne i smanjenja njene primene, jedan od razloga su loše imovinske prilike učinilaca krivičnih dela, ali i ograničene za-

---

⁵ Đ. Ignjatović, *Kaznena politika sudova u Srbiji i Sloveniji – komparativna analiza*, Međunarodni naučni tematski skup – Krivične i prekršajne sankcije i mere, Palić, 2016, 48.

konske mogućnosti sudova da izreknu novčanu kaznu. Kod krivičnih dela gde je novčana kazna alternativno propisana uz kaznu zatvora, recimo kod krivičnog dela krađe iz čl. 203. st. 1. KZ, sudovi češće izriču uslovne osude ako učinilac nije prethodno osuđivan, koja krivična sankcija nije kazna, već upozorenje uz pretnju kaznom i kao takva je blaža krivična sankcija za učinioaca.

U svakom slučaju, kada su ispunjeni zakonski uslovi, imajući u vidu princip individualizacije kazne, novčanu kaznu treba izreći kao blažu po vrsti, ako je prevashodno propisana uz kaznu zatvora, te se tada izriče kao glavna kazna, a takođe njena primena dolazi u obzir kod krivičnih dela kod kojih nije propisan poseban minimum kazne zatvora, u smislu čl. 57. st. 1. t. 7. KZ, uz postojanje naročito olakšavajućih okolnosti propisanih čl. 56. st. 1. t. 3. KZ. U situacijama kada je novčana kazna kumulativno propisana uz kaznu zatvora, obavezno se izriče.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zadatak ovog rada je da se ukaže na etiologiju kriminaliteta kao „bolesti društva”. Gledano istorijski, strogo kažnjavanje, gde je kazna odmazda, nije iskorenilo kriminalitet. Zbog toga kazna prevashodno treba da utiče na učinioaca da više ne čini krivična dela, a u drugi plan dolazi generalna prevencija i društvena osuda za učinjeno krivično delo.

Kaznena politika jeste jedan segment u suzbijanju kriminaliteta, ali se moraju rešavati njegovi uzroci, a to su: ekonomski, socijalni, politički, migracija stanovništva, nezaposlenost i dr. Smanjenje stope kriminaliteta se neće postići pooštavanjem propisanih kazni, podizanjem posebnog minimuma i maksimuma, a posebno zabranom ublaženja kazne za određena teška krivična dela. Takvom zabranom se ozbiljno narušava princip individualizacije krivične sankcije, što se naročito ispoljilo kod krivičnog dela iz čl. 246. st. 1. KZ gde je propisan minimum kazne zatvora od 3 godine, te je dovelo u praksi do toga, da neko lice za malu količinu „marihuane” (nekoliko „džointa”) bude osuđen na kaznu zatvora od 3 godine. Takva kazna nije pravična s aspekta svrhe kažnjavanja propisane čl. 42. KZ i kosi se sa doktrinernim stavovima. Upravo je odredba čl. 57. st. 2. KZ u suprotnosti sa odredbom čl. 42. KZ i zbog toga se zalažemo da se izmeni navedena zabrana iz čl. 57. st. 2. KZ.

Sama strategija i taktika borbe protiv kriminaliteta, izgrađivana je na dvema oprečnim tendencijama: s jedne strane se imala u vidu efikasnost krivičnog gonjenja, u smislu da nijedan učinilac ne ostane nekažnjen, a s

druge strane, pitanje Ustavom garantovanih sloboda i prava građana. Prema tome, efikasnost krivičnog gonjenja treba da bude usklađena s ograničenjem ličnih sloboda i prava građana uopšte, te prava na odbranu okrivljenog u krivičnom postupku i prava na pravično suđenje.

CRIMINALITY AND PENAL POLICY

Svetlana Djuričić Ph.D.,

Judge – President of the Criminal Division Higher Court in Sr. Mitrovica

S u m m a r y

In combating and preventing criminality in general, one of the segments is a penal policy. However, prescribing the strict penalties by increasing a special minimum and maximum will not reduce criminality. In particular, it will not be achieved by prescribing the prohibition of mitigation on imprisonment sentence for the most serious crimes.

Namely, the causes of criminality need to be treated, such as: economic, social, political, population migration, unemployment and others. Etiology deals with this as a branch of criminology. The criminality is a “disease of society” and to treat the disease, its causes need to be considered.

This work is an attempt to draw attention to the essence of the problem because it is often considered “populistically” as an increase of criminality and “lenient sentences” imposed by the courts, which is contrary to doctrinaire principles and jurisprudence.

Keywords: criminality, penalty, criminology, etiology, penal policy, purpose of punishment, special prevention, general prevention